

6646 - Pööravere, 1601

Küla on seni teadaolevates ürikutes esmakordselt mainitud küll 1601. aastal, kuid oli juba kindlasti vana küla, mida näitab ka 1601. aasta sinne talude arv. Algul oli siin kindlasti sumbküla, kuid mõisa rajamisega ajavahemikul 1624 kuni 1638, see lõhuti ning 17. sajandi lõpul asusid üksikud järgijäänud talud mõisa ääremaa del üksiktaludena. Ürikutes on küla nimetuse kirjalpilt olnud aegade jooksul erinev. Näiteks: 1601. a. – Perrauer, 1620. a. – Pörafär, 1624. a. – Poerrefer, 1638. a. – Poerafer, Pörrafer jne.

Vanades rahvapärimestes räägitakse, et katoliku ajal on praeguse Mõisaküla maadel ka Pööravere mõis asunud. Sellest saanud küla ka nime. Praegune Tühjasma (varem “Tahamoisa”) küla jäänud mõisa taha ning saanud seepärast Tahamoisa = (Tagamõisa ehk mõisataguse) nime. Oli kuidas oli aga 1270. aastal kandis küla juba Mõisaküla nime.

Küla kuuluvus piiskoplikul ajal pole teada, kuid oli arvatavasti läänistatud. Tori kihelkonna, kuhu Pööravere vahepeal kuulus, haaras omale küll ordu, kuid vähe, et Pööravere algul ordumaade hulka kuulus. Teada on, et ajavahemikul 1601. aastast kuni 1924. aastani kuulus sinne küla aga küll Tori mõisale. 1624. aastal oli Pööravere nimeline hõre küla veel Tori mõisa all, aga 1625 või 1627. aastast alates kuulus küla juba gustaviaanse dotatsioonina Pärnu krahvkonda. Krahvkond läänistati 2. oktoobril 1625. aastal krahv Frantz Bernhard von Thurn'ile õigusega maid edasi läänistada ja pantida ning varem panditud maid tagasi lunastada. Viimase abikaasa rajas Pööravere küla maadele mõisa. Mõisa rajamisel asustati sinne talupoeg Pörafere Clausz Lehtmetza külla, et mõisa rajamiseks vaba maad saada.

Tori mõisast, kuhu Pööravere vahepeal kuulus, teame järgmist. Liivimaa Poola alla langemisel jäi Tori kroonumõisaks. Kui rootslased 1562. aastal esimest korda Pärnumaa põhjaosa ja Pärnu linna vallutasid, siis moodustasid nad endise Lääne-Saare piiskopkonna Pärnumaa osa ja Pärnu komtuurkonna maadest nn. Pärnu lossilääni, millesse ka Tori ühe kihelkonnana kuulus. Tori kihelkonna alla kuulus siis ka Pärnu-Jaagupi kihelkonna kesk- ja kaguosa, kuhu jäi ka Pööravere. Gustav Adolphi ajal, 1617. aastal, läks Pärnu lään täielikult Rootsi valitsuse alla, kust ta heldesti riigi mõisu jagas. Kuninga käsul, 1624. aasta kevadel, koostatud Pärnu lossilääni revisjoniraamatus mainitakse, et Tori kroonumõis on 1621. aastal 5000 taalri eest Pärnu bürgermeistrile Arend Eckhoff'ile panditud. Tori mõisa alla kuulus tol ajal ka „Hammische“ vakus, kuhu jäi ka Pööravere küla. Küla oli eelpool mainitud revisjoni ajal täiesti maha jäetud ja asustamata. 16. sajandi lõpu sõdades kaotas aga Tori kihelkond oma iseseisvuse ning Pärnu jõest loodes olev kihelkonna osa läks Pärnu-Jaagupi kihelkonna alla.

1601. aastal oli külas 8 talu. Oleg Roslavlev pakub küll 15 talu, kuid ülejäänud on kindlasti Kõnnu piirkonna omad. 1620. aastaks on järgi jäänud veel 3 majapidamist ning 1624. aastal oli praeguse küla piirkonnas asustatud ainult üks talu 1/8 adramaaga, kus elas pärustalupoeg Clausz Habstack, kelle talu oli Helmer Anrep'ile läänistatud. Külapiirkonna 3 ¼ poola adramaad haritavat maad seisis aga täiesti tühjana ilma elaniketa. 1638. aastal elas mõisa maa peal, oma sepikojas veel too sepp Poerafare Claus, kes hiljem Lehtmetza külla ümber paigutati. 1662. aastal elas praeguse küla piirkonnas üks talupoeg, kelleks oli Pörraffer Mardt, kuid see talu kuulus tol ajal Riimiküla koosseisu. 1690. aastal valmistatud kaardilt näeme, et tolleaegsed talud asusid kõik mõisa ääremaal, ringi ümber mõisa põldude ning praeguse küla piirkonnas oli tol ajal viis talumajapidamist. 1782. aastal oli külas 5 ja 1858. aastal 15 talumajapidamist. Nõukogude ajal, 1970. aastal, oli külas 11 majapidamist. Nõmme talud olid siis Salu küla all ning vahepeal kuulus kogu Salu küla Pööravere küla alla.

Siinse küla mail asuvad kunagise Pööravere mõisa härrastemaja ja viinavabriku varemed ning kaitse all olev Pööravere mõisa park.

Küla majapidamised ja nende viimased omanikud enne 1940. aastat

- Allikaru nr. A-11** Maja enam ei ole – Gustavson, Martin
Antsu nr. A-14 = *Hansu*, maja enam ei ole – Blumberg, Jaan
Habsto metsavaht nr. A-125 = *Habstacka Mart* (1680) - Metsade Valitsus
Jalaka nr. A-17 – Eisenberg, Evlalie
Kannusepa nr. A-5 Maja enam ei ole – Reimann, Marie
Karja nr. A-3 – Gustavson, Marie ja Hansen, Hilda
Kopli nr. A-4 – Mann, Jakob
Kraavi nr. A-123 = *Kipri*, maja enam ei ole – Kipper, Jakob
Kuralepa nr. A-122 = *Kurraleppa* (1858) Elanike ei ole – Eisenberg, Joosepi pärijad
Kuusiku nr. A-6 – Lillemäe, Ernst
Kõõrika Asus Rehe talu vastas üle tee. Maja enam ei ole.
Lepiku nr. A-20 Elanikke ei ole – Eskuson, Mihkel
Liivaugu nr. A-9 Maja enam ei ole – Kelberg, Jaan
Luuri nr. A-16 Maja enam ei ole – Kirsti, Johan
Mäe nr. A-1 = *Mäeperre* (1858) Maja enam ei ole – Jürisson, Jaan
Möldsama Maja enam ei ole
Nõmme nr. A-69 = *Nemme Jahn* (1680) – Hanson, Jüri
Nõmme nr. A-70 = *Nemme Tönnis* (1680) – Kirst, Jaani pärijad
Nõmmesauna nr. A-71 Maja enam ei ole. – Peetson, Juhan ja Kai
Oja nr. A-124 = *Tenna saun*, maja enam ei ole – Lange, Juuli
Panga nr. A-18 = *Kangor* (1858) Elanikke ei ole – Jaaniste, Aleksander
Rehe nr. A-2 Elanikke ei ole – Tomson, Aleksander
Ristaru nr. A-10 Maja enam ei ole – Pappel, Anton
Saaremetsa nr. A-15 – Hallis, t Tõnis
Sarapiku nr. A-13 Elanikke ei ole – Eisenberg, Maria
Tagametsa nr. A-7 = *Taggametsa* (1680) – Tamberg, Mart
Tammiku nr. A-19 Elanikke ei ole – Jaanson, Aleksander
Tenna nr. A-72 (1858) – Spiegelberg, Mihkel
Vanakubja nr. A-8 = *Sepa*, maja enam ei ole – Ehrmann, Kristjan
Õunapuuai nr. A-12 - Eesti Vabariik